

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 274 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeovich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi	41
Idirisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	

Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budgetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'la'kov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida)	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari	230
Mirzayev Kobii Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
Innovation iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	

Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	

O'ZBEKISTONDA KICHIK VA O'RTA BIZNESNI SOLIQQA TORTISHNING JORIY QILINISHI VA RIVOJLANISH TENDENSIYASI

Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tovar va moliya bozorlarida monopoliyani bosqichma-bosqich qisqartirish, imtiyozlar va preferensiyalar berish tizimining samaradorligini oshirish, shuningdek, qonunchilikni tartibga solish tizimini qisqartirish orqali respublika iqtisodiyotining raqobatbardoshligiga salbiy ta'sirni yanada kamaytirishga alohida e'tibor qaratilgan. Xo'jalik yurituvchi subyektlar zimmasiga yuklash va soliq ma'muriyatchiligini amalga oshirish hamda respublika soliq majburiyatlarini bajarishda soliq to'lovchilarning o'zaro hamkorligini tubdan yaxshilash yuzasidan tahlillar olib borilgan.

Kalit so'zlar: soliq, fiskal siyosat, budget, soliq ma'muriyati, soliq salohiyati, normativ tahlil, ijobiy tahlil, soliq yuki, vakillik soliq stavkasi, o'rtacha stavka, soliq hisoboti, soliq tushumlari, soliq imtiyozlari.

Abstract: In this article, special attention is paid to further reducing the negative impact on the competitiveness of the republic's economy by gradually reducing the monopoly on commodity and financial markets, improving the efficiency of the system of granting benefits and preferences, as well as reducing the regulatory burden on business entities and radically improving the interaction of taxpayers in the implementation of tax administration and the fulfillment of tax obligations of the republic.

Key words: tax, fiscal policy, budget, tax administration, tax potential, regulatory analysis, positive analysis, tax burden, representative tax rate, average rate, tax reporting, tax revenues, tax benefits.

Аннотация: в данной статье особое внимание уделяется дальнейшему снижению негативного влияния на конкурентоспособность экономики республики путем постепенного снижения монополии на товарных и финансовых рынках, повышению эффективности системы предоставления льгот и преференций, а также снижению нормативной нагрузки на субъекты предпринимательства и коренному совершенствованию взаимодействия налогоплательщиков по осуществлению налогового администрирования и исполнению налоговых обязательств направляется.

Ключевые слова: налог, фискальная политика, бюджет, налоговое администрирование, налоговый потенциал, нормативный анализ, позитивный анализ, налоговая нагрузка, репрезентативная ставка налога, средняя ставка, налоговая отчетность, налоговые поступления, налоговые льготы.

KIRISH

Mamlakatimizda bevosita davlatimiz rahbari tomonidan demokratik va huquqiy jamiyat qurish hamda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning strategiyasi belgilab berildi, taraqqiyotning o'ziga xos "Yangi O'zbekiston modeli"ga asos solindi. Jamiyat hayotining barcha jabhalarida erkinlashtirish, tarkibiy qayta qurish va modernizatsiyalashga yo'naltirilgan tub islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Respublikada kichik va o'rta biznes sohasini jadal rivojlantirish bo'yicha samarali ishlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mamlakatimizning kichik va o'rta biznesni diversifikatsiya qilish, ayniqsa, mahalliy va xorijiy kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari uchun infratuzilma, bozorlar, yo'llar va transport xizmati hamda xorijga mahsulotlarning eksportini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlaridan yanada kengroq foydalangan holda biznesni rivojlantirish ishlarini amalga oshirish zarur. Qolaversa, o'rta biznes sohasida tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, yosh tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, mamlakatimizga investitsiyani jalb qilish va u orqali sifatli mahsulot ishlab chiqarishni yanada rivojlantirishni tizimli yo'lga qo'yish uchun barcha sharoitlarni yaratish lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Mavzu doirasida asosiy o'rganiluvchi iqtisodiy kategoriya soliq ma'muriyatchiligida soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni takomillashtirishdir. Olimlar soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni takomillashtirish borasida bir qator o'zining fikrlarini berib o'tgan.

L. Erxardning fikricha, bozor iqtisodiyoti iste'mol, kasb va ish joyini tanlash, ishlab chiqarish vositalari bilan birgalikda xususiy mulkka egalik qilish, shartnomalar tuzish erkinligi zaruriy shart bo'lgan taqdirdagina faoliyat ko'rsatishi mumkin. L. Erxard davlatning xo'jalik hayotida faol ishtiroki bilan muvofiqlikdagi erkin xususiy tashabbus va raqobatni mamlakatni iqtisodiy tiklash quroli sifatida ta'riflagan (1).

Xususan, buyuk klassik iqtisodchi Adam Smit (1992) fikricha, raqobat bozor subyektlari o'rtasida tovarlar xarid qilish va sotish borasida qulayroq sharoitlar uchun olib boriladigan, to'g'ri, halol, til birlashtirishsiz kurash, musobaqa bilan bog'lagan. U raqobat kurashining asosiy usuli deb narx o'zgarishlarini bilgan. Bunda u jamoa irodasi (ixtiyori) bilan boshqarilmaydigan, umumiy mo'ljallarga ega bo'lmagan bozorda qat'iy xulq-atvor qoidalariga amal qilishini qayd etgan. Demak, raqobat – bozor qatnashchilari faoliyatini muvofiqlashtiruvchi aynan o'sha "ko'rinmas qo'l"dir. Y. Shumpeter iqtisodiy rivojlanish nazariyasi doirasida raqobatni eskilikning yangilik bilan raqiblik kurashi sifatida ta'riflagan. Yangiliklar kiritish bozor tomonidan shubha bilan qabul qilinadi, biroq agar novator ularni amalga oshirishning uddasidan chiqsa, raqobat mexanizmi eskirgan texnologiyalardan foydalanuvchi korxonalarni bozordan siqib chiqaradi degan fikrni ta'kidlagan.

Tokarev va Maninalar (2015)ning fikriga ko'ra, eksport salohiyati korxonaning eksport uchun raqobatbardosh mahsulotlar yaratish va ishlab chiqarish, uni tashqi bozorlarga targ'ib qilish, u yerda tovarlarni sotish va kerakli darajada xizmat ko'rsatish qobiliyati sifatida belgilanishi mumkin.

Amerikalik iqtisodchi Naisbit (2013) korxonaning eksport salohiyatini iqtisodiy salohiyatning dinamik o'zgaruvchan komponenti sifatida belgilaydi, uning tashkiliy-texnik tuzilishi, korxona missiyasi hamda maqsadlariga muvofiq, ekologik omillar va ichki sharoitlarning ta'sirini hisobga olgan holda, uzoq va yaqin xorij bozorlarida rentabellik darajasi bilan barqaror savdo hajmlarini ta'minlaydi.

Pugachev, Parfenovalarning fikricha, "Soliq siyosati sohasida raqamli iqtisodiyotni tartibga solishda ikkita asosiy yo'nalishni ajratish zarur:

- 1) raqamli iqtisodiyot operatsiyalarini soliqqa tortish va boj ta'riflarini tartibga solish;
- 2) soliq va bojxona ma'muriyatchiligi va nazoratiga raqamli texnologiyalarni kiritish".

Vishnevskiy (2019)ning e'tirof etishicha, soliqqa tortishni raqamlashtirish sharoitida ishlab chiqarish jarayoni va iqtisodiy munosabatlar tizimini robotlashtirishga asoslangan avtomatlashtirish bilan bog'liq yangi soliq institutlari shakllanadi. Soliqqa tortish tizimi obyektiv ravishda transformatsiyalanadi.

Pogorleskiy va Keshnerlarni yozishicha: "Soliq ma'muriyatchiligiga raqamlashtirish va axborot texnologiyalarni kiritish soliq organlarida ish yuklamasini kamaytirish, shuningdek, soliq turlari, sug'urta badallari bo'yicha qarzlarni kamaytirishga olib kelishi shart".

Goncharenkoning (2021) fikricha, "soliqlarni optimallashtirish" hozirgi vaqtda juda murakkablashib bormoqda. Soliq nazorati soliq xarajatlarini optimallashtirishga qiziqishda bo'lishlari kerak, shunda biznesmenlar "soliqdan qochish" tushunchasini unitadilar.

Spiridonov va boshqalar (2010) quyidagi ta'rifni berishgan: "Soliqlarni optimallashtirish – bu soliq to'lovchining soliq majburiyatlarini kamaytirishga qaratilgan maqsadli qonuniy harakati bo'lib, soliq imtiyozlari, soliqdan ozod qilish va boshqa qonunchilikda belgilangan usul va qoidalardan foydalanishni o'z ichiga oladi".

Umuman olganda, adabiyotlarda raqamlashtirishni amalga oshirish, soliq tartib-qoidalarini soddalashtirish, aloqa va axborot olish imkoniyatlarini yaxshilash O'zbekistonda soliq ma'muriyatchiligida soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishni yaxshilashi mumkinligini ko'rsatmoqda.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI.

Kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning iqtisodiy mohiyati va nazariy asoslari iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirish va tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash uchun katta ahamiyatga ega. Kichik va o'rta korxonalar ko'plab mamlakatlar iqtisodiyotida muhim rol o'ynaydi, chunki ular yangi ish o'rinlari yaratadi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Kichik va o'rta biznes subyektlarni soliqqa tortishning iqtisodiy mohiyati shundan iboratki, soliqlar davlat daromadlarining asosiy manbalaridan biri bo'lib, turli davlat ehtiyojlari va dasturlarini moliyalashtirishga xizmat qiladi. Biroq yirik korxonalardan farqli o'laroq, kichik va o'rta biznes subyektlari ma'lum moliyaviy cheklovlar va qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shuning uchun kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortish muvozanatli bo'lishi va qo'shimcha to'siqlar yaratishdan ko'ra ularning rivojlanishiga hissa qo'shishi kerak. Kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortishning nazariy asoslari turli yondashuvlar va tushunchalarni o'z ichiga oladi. Asosiy g'oyalardan biri shundaki, soliq tizimi soddaga va shaffof bo'lishi kerak, shunda tadbirkorlar o'z majburiyatlarini osongina tushunishlari va ularni bajarishlari mumkin. Bundan tashqari, soliq stavkalari va talablari kichik va o'rta biznes subyektlarini moliyaviy imkoniyatlariga moslashtirilishi kerak. Kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortishning muhim jihati ham soliq bazasidir. Bu ularning xususiyatlari va xususiyatlarini hisobga olish, shuningdek, ularning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun turli xil imtiyozlar va imtiyozlardan foydalanish imkoniyatlarini ko'rib chiqishi kerak. Turli mamlakatlar hukumatlari soliq solish sohasida kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlash

uchun turli xil choralarni ko'rmog'dalar. Masalan, pasaytirilgan soliq stavkalarini belgilash, faoliyatning dastlabki bosqichida ayrim soliq majburiyatlaridan ozod qilish, innovatsiyalar va texnologiyalarga investitsiyalar uchun soliq imtiyozlarini berish va boshqalar. Shunday qilib, kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortishning iqtisodiy mohiyati va nazariy asoslari tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishini ta'minlash bilan bog'liq.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonda bozor iqtisodiyotining asosi bo'lgan xususiy mulk ustuvorligini mustahkamlaydigan barqaror qonunchilik bazasi yaratilganini qayd etish zarur. O'rta mulkdorlar sinfini shakllantirish, mamlakat iqtisodiyotini barqaror yuksaltirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi daromadini oshirishning muhim omili bo'lgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish bo'yicha qulay ishbilarmonlik muhiti hamda ishonchli huquqiy kafolatlar yaratildi.

Iqtisodiyotning real sektori korxonalarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha, birinchi navbatda, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, kooperatsiya aloqalarini kengaytirish, mustahkam hamkorlikni yo'lga qo'yish, mamlakatimizda ishlab chiqarilgan mahsulotlarga ichki talabni rag'batlantirish masalalariga keng e'tibor berilmoqda. Jumladan, mazkur yo'nalishda quyidagilarni amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilgan:

1. Soliq yukini yengillashtirish, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish va unifikatsiya qilish bo'yicha xo'jalik tuzilmalarini qo'llab-quvvatlash maqsadida tegishli choralar ko'rish;

2. Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash maqsadida korxonalarning budjet va budjetdan tashqari jamg'armalarga to'lovlar bo'yicha muddati o'tgan hamda joriy kreditor qarzdorligini qayta ko'rib chiqish;

3. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tashkil etish bilan bog'liq xarajatlarni kamaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish.

Mamlakatimizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning jadal rivojlanishida, eng avvalo, mazkur soha uchun belgilanayotgan soliq imtiyozlari yetarli darajada rag'batlantiruvchi rol o'ynayotganligi hisoblanadi. Jumladan, bu borada 1996-yildan beri soliq stavkalarini kamayishiga va 2009-yilga kelib ham kichik sanoat korxonalari uchun yagona soliq to'lovi 8 foizdan 7 foizga pasaytirildi, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun esa qayd etilgan soliq miqdori o'rtacha 1,3 barobar kamaytirildi. 1996–2010-yillar mobaynida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik uchun belgilangan soliq stavkalari 38 foizdan 7 foizgacha, ya'ni 5,4 marta qisqargan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni¹ga asosan kichik biznes subyektlarini jadal rivojlantirishni yanada rag'batlantirish hamda uning mamlakat iqtisodiyotidagi ulushini tubdan oshirish maqsadida 2005-yilning 1-iyulidan boshlab mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun yagona soliq, budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi, Respublika yo'l jamg'armasi va Maktab ta'limi jamg'armasiga majburiy ajratmalar to'lash o'rniga yagona soliq to'lovi joriy etildi. Mazkur farmonga binoan, yagona soliq to'lovi hisobot choragidan keyingi oyning 25-kunigacha har chorakda to'lanishi belgilab qo'yilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni²ga binoan, 2005-yilning 1-iyulidan boshlab to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni jalb etadigan iqtisodiyot tarmoqlari korxonalari asosiy faoliyati bo'yicha daromad (foyda) solig'i, mulk solig'i, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va hududlarni obodonlashtirish solig'i, ekologiya solig'i, mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun belgilangan yagona soliq to'lashdan, shuningdek, Respublika yo'l jamg'armasiga majburiy ajratmalar to'lashdan ozod qilindi. To'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalar hajmi quyidagicha bo'lganda mazkur soliq imtiyozlari:

-300 ming AQSh dollaridan 3 million AQSh dollarigacha –3-yil muddatga;

-3 million AQSh dollaridan 10 million AQSh dollarigacha –5-yil muddatga;

-10 million AQSh dollaridan ortiq bo'lganda –7-yil muddatga beriladi.

Shuningdek, Farmonda ko'rsatilgan soliq imtiyozlari quyidagi shartlar asosida qo'llanilishi belgilab qo'yilgan:

-mazkur korxonalarni ortiqcha ishchi kuchi bo'lgan mintaqalar –Qoraqalpog'iston Respublikasi, Jizzax, Qashqadaryo, Sirdaryo, Surxondaryo, Xorazm viloyatlarida, shuningdek Navoiy, Andijon, Namangan va Farg'ona viloyatlarining qishloq aholi punktlarida joylashtirish; xorijiy investorlar tomonida to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni O'zbekiston Respublikasining kafolati berilmagan holda amalga oshirish;

-korxonaning ustav kapitalida xorijiy ishtirokchilarning ulushi kamida 50 foizni tashkil etishi lozim; ushbu korxonalar davlat ro'yxatidan o'tkazilgandan keyin to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni kiritish; xorijiy investitsiyalarni erkin almashtiriladigan valyuta yoki yangi zamonaviy texnologik uskuna tarzida qo'yish;

-mazkur imtiyozlarni qo'llanish muddati davomida imtiyozlardan olingan daromadni korxonani yanada rivojlantirish maqsadida qayta investitsiyalashga yo'naltirish.

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 20 июндаги ПФ-3620-сонли “Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлан-тиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони

2 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 11 апрелдаги ПФ-3594-сонли “Тўғридан-тўғри хорижий хусусий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасида қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni³ga ko'ra kichik tadbirkorlik subyektlari uchun yagona soliq to'lovi 2005-yilning 1-iyulidan boshlab mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun yagona soliq, budjetdan tashqari Pensiya jamg'armasi, Respublika yo'l jamg'armasi va Maktab ta'limi jamg'armasiga majburiy ajratmalar to'lash o'rniga yagona soliq to'lovi joriy etildi.

So'nggi yillarda yagona soliq to'lovi stavkasi 2005-yildagi 13 foizdan, 2012-yilning 1-yanvaridan sanoat sohasidagi mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun 6 foizdan 5 foizga, yoki 2 barobardan ortiq kamaytirilishi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivoji uchun katta imkoniyatlar berdi. Yangi tashkil etilayotgan mikrofirmalar va kichik korxonalarga yagona soliq to'lovini to'lash muddatini bir yilga kechiktirish, kechiktirilgan summani imtiyozli davr tugagandan keyin teng ulushlarda 12 oy davomida to'lash huquqi berildi.

Respublikamizda soliq yukini pasaytirish, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish va unifikatsiya qilish, shuningdek, tadbirkorlik faoliyatining muayyan sohalarini qo'llab-quvvatlash maqsadida keyingi yillarda qator qo'shimcha soliq imtiyozlari va preferensiyalar berildi. Tadbirkorlikka maksimal darajada yanada qulay biznes-muhit yaratish, xususiy mulkning ustuvorligini mustahkamlash, uning ishonchli kafolatlarini ta'minlash hamda tadbirkorlikka ko'proq erkinlik berish va rivojlantirishga yo'naltirilgan keng chora-tadbirlar kompleksini amalga oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori⁴ga muvofiq tasdiqlangan "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili"ning Davlat dasturi qabul qilindi.

Davlat dasturiga muvofiq, davlat va nazorat organlarining korxonalar moliya-xo'jalik faoliyatiga aralashuvini tubdan qisqartirish, tekshirishlarni tashkil qilish tizimini yanada takomillashtirish va mansabdor shaxslarning ular faoliyatiga asossiz aralashuvi uchun javobgarligini kuchaytirish, shu asosda tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlari himoya qilinishini kuchaytirishni ta'minlash maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni⁵ qabul qilinishi muhim ahamiyatga ega bo'ldi va quyidagilar belgilandi:

- yangi tashkil qilingan kichik tadbirkorlik subyektlarining (aksiz solig'iga tortiladigan tovarlar ishlab chiqaruvchi kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tekshirish, shuningdek budjet hamda markazlashtirilgan mablag'lar va resurslardan maqsadli foydalanish bilan bog'liq tekshirishlar bundan mustasno) moliya-xo'jalik faoliyati ular davlat ro'yxatiga olingan paytdan boshlab, dastlabki 3 yil mobaynida rejali soliq tekshiruvlaridan o'tkazilmasligi belgilandi;

- 2011-yilning 1-aprelidan 2014-yilning 1-apreligacha bo'lgan davrda soliqlarni va boshqa majburiy to'lovlarni o'z vaqtida to'lab kelayotgan, shuningdek ishlab chiqarish sur'atlarini barqaror o'sishi va rentabelligini ta'minlayotgan kichik tadbirkorlik subyektlarining moliya-xo'jalik faoliyatini soliq sohasida tekshirish ta'qiqlanishi belgilab berildi.

Bundan yuridik shaxslarni tugatish chog'ida, qo'zg'atilgan jinoyat ishlari doirasida, shuningdek budjet hamda markazlashtirilgan mablag'lar hamda resurslardan maqsadli foydalanish bilan bog'liq rejadan tashqari tekshirishlar bundan mustasno;

- kichik tadbirkorlik subyektlarida soliq tekshiruvlari o'tkazishning davriyligini aniq belgilash maqsadida, kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliq sohasida tekshirish muddatlarini qonun hujjatlarida ularni o'tkazish ko'zda tutilgan maksimal muddatdan, ya'ni 30 kalendar kunidan ortiq muddatga uzaytirilishiga yo'l qo'yilmasligi belgilab qo'yildi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni moliyalashtirishning, aholi bandligi va farovonligini oshirishning muhim vositasi sifatida mikromoliyalash sohasini rivojlantirishni rag'batlantirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori⁶ qabul qilindi.

Ushbu qarorga muvofiq quyidagilar belgilandi:

- Tijorat banklarining imtiyozli kredit berish maxsus Jamg'armasi resurslari hisobidan kredit berishdan olinadigan tijorat banklarining daromadlari bo'shaydigan mablag'larni mazkur jamg'armaning resurs bazasini oshirishga maqsadli yo'naltirish sharti bilan yuridik shaxslar foydasidan to'lanadigan soliqdan 2011-yil 1-apreldan boshlab 2016-yilning 1-yanvarigacha ozod etildi.

- Tijorat banklarining imtiyozli kredit berish maxsus Jamg'armasi mablag'lari asosan olis va yetib borish qiyin bo'lgan tumanlarda, shuningdek mehnat resurslari keragidan ortiq bo'lgan tumanlar hamda shaharlardagi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohalarida, ishlab chiqarish mikrofirmalari, kichik korxonalar, dehqon hamda fermer xo'jaliklarida yuqori texnologik va innovatsion loyihalarni moliyalash uchun ajratilishi belgilab qo'yildi.

3 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 20 июнь 2005 йилдаги ПФ-3620-сонли "Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлантиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги Фармони

4 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 7 февралдаги ПҚ-1474 сонли Қарорига мувофиқ тасдиқланган "Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik йили"нинг Давлат дastури

5 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 4 апрелдаги "Тadbirkorlik субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПФ-4296-сонли Фармони

6 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 11 мартдаги "Кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik субъектларига кредит беришни қўпайтиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-1501-сонли Қарори

2011-yil “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yili” Davlat dasturiga muvofiq hamda tadbirkorlik faoliyatini keng rivojlantirish uchun qo‘shimcha qulay shart-sharoitlar yaratish, tadbirkorlik subyektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibini yanada takomillashtirish va xarajatlarini kamaytirish maqsadida, 2011-yil 12-mayda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik subyektlarini tashkil etish va davlat ro‘yxatidan o‘tkazish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 1529-sonli Qaror qabul qilindi.

Ushbu Qarorga ko‘ra, 2011-yil 1-iyundan xodimlarining yillik o‘rtacha soni 50 kishidan 100 kishigacha ko‘paytiriladigan kichik korxonalarining faoliyat turlari belgilab berildi. Shuningdek, 2011-yil 1-iyundan quyidagicha tartib belgilandi:

- yangi tashkil qilinayotgan mas‘uliyati cheklangan va qo‘shimcha mas‘uliyatli jamiyatlar ustav fondining eng kam hajmi davlat ro‘yxatidan o‘tish uchun hujjatlar taqdim etilgan sanada qonunchilikda belgilangan eng kam ish haqi miqdorining qirq baravaridan kam bo‘lmasligi kerak;

- tadbirkorlik subyektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish ularning arizasiga ko‘ra namunaviy ta‘sis hujjatlari asosida amalga oshirilishi mumkin;

- tuman (shahar) hokimliklari huzuridagi tadbirkorlik subyektlarini ro‘yxatga olish bo‘yicha tegishli inspeksiyalarda tadbirkorlik subyektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish uchun to‘lanadigan davlat boji stavkasi eng kam ish haqi miqdorining bir baravariga tengdir;

- tadbirkorlik subyektlarini davlat ro‘yxatidan o‘tkazishda notarial tarzda tasdiqlangan ta‘sis hujjatlarini taqdim etish haqidagi talab bekor qilinadi, xorijiy investitsiyali korxonalar va chet el sarmoyasi ishtirokidagi boshqa korxonalar bundan mustasno.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 14-mart 2007-yildagi Farmoniga⁷ ko‘ra:

1. Xo‘jalik yurituvchi subyektlarga besh yil mobaynida ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, texnik va texnologik qayta jihozlashga, yangi texnologik uskunalar xarid qilish, yangi qurilish shaklida ishlab chiqarishni kengaytirish, ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun foydalaniladigan binolar va inshootlarni rekonstruksiya qilishga, shuningdek, ushbu maqsadlar uchun berilgan kreditlarni qaytarishga, lizing obyekti qiymatini to‘lashga yo‘naltirilgan mablag‘lar miqdorida, tegishli soliq davrida amortizatsiya ajratmalarini chiqarib tashlagan holda, ammo soliqqa tortiladigan daromadning 30 foizidan oshmaydigan miqdorda foydadan olinadigan soliq bazasini kamaytirish huquqi berildi.

2. Ishlab chiqarishga joriy etilgan yangi texnologik jihozlar besh yil muddatga mulk solig‘idan ozod etildi.

3. Soliqqa tortishning soddalashtirilgan tartibi qo‘llaniladigan yuridik shaxslar uchun besh yil davomida yagona soliq to‘lovi to‘lashda soliqqa tortiladigan bazani xarid qilingan yangi texnologik jihozlar qiymatiga teng, ammo soliqqa tortish bazasining 25 foizidan ko‘p bo‘lmagan miqdorda kamaytirgan holda soliq imtiyozlari joriy etildi. Inqirozga qarshi choralar dasturiga muvofiq eksportchilar uchun qo‘shimcha imtiyozlar joriy qilindi.

Jumladan, eksport qiluvchi korxonalar uchun ilgari imtiyozlarni saqlab qolish, ya‘ni:

- foyda solig‘i, mol-mulk solig‘i va kichik biznes subyektlari uchun yagona soliq to‘lovi stavkalari pasaytirildi: agar eksport tovarlar ulushi ishlab chiqarilgan mahsulotning umumiy sotuv hajmida 15 foizdan 30 foizgachani tashkil qilsa, soliq stavkasi 30 foizga qisqaradi;

- agar eksport tovarlar ulushi ishlab chiqarilgan mahsulotning umumiy sotuv hajmida 30 foizdan yuqori bo‘lsa, soliq stavkasi 50 foizga qisqaradi.

Prezidentimiz o‘zining 2012-yil 19-yanvardagi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2011-yilda Respublikani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlariga va 2012-yilda iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishning eng muhim ustuvor vazifalariga bag‘ishlangan majlisidagi ma‘ruzasida birinchi darajali e‘tibor – mamlakatimiz iqtisodiyotining raqobatdoshligini oshirish bo‘yicha dastur tayyorlash va uni amalga oshirish xususida:

Bu sohani rivojlantirish maqsadida Hukumatimiz tomonidan 2006–2011-yillar mobaynida bir qancha chora-tadbirlar amalga oshirildi:

- fan va texnologiyani muvofiqlashtirish, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish yaxshilandi (Fan va texnologiyalar bo‘yicha Davlat qo‘mitasi qayta tashkil etildi, texnologiyalar transferti bo‘yicha markazlar yaratildi, 2007-yildan boshlab har yili Sanoat yarmarkasi va kooperatsion birja, 2008-yildan Innovatsion g‘oyalar, texnologiyalar va loyihalar Yarmarkasi tashkillashtirilmoqda);

- iqtisodiyot sohalarini modernizatsiya, texnik va texnologik qayta jihozlash bo‘yicha Davlat dasturlari qabul qilindi (PF-4058 28.11.2008-y. Prezidentimiz Farmoni va u asosda qabul qilingan qonun hujjatlari);

- sanoat kooperatsiyasi asosida mahsulotlarni mahallilashtirish Davlat dasturini amalga oshirish davom ettirildi (PQ-1306 23.03.2010-y., PQ-1590 29.07.2011-y.). Iqtisodiyotni rivojlantirish uchun soliq siyosatini liberallashtirish, soliq yukini kamaytirish, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish borasida oxirgi yillarda keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi.

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 14 март 2007 йилдаги ПФ-3860-сонли “Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта жиҳозлашни рағбатлантиришга оид қўшимча чоратадбирлар тўғрисида”ги Фармони

Xususan:

- yuridik shaxslardan olinadigan foyda solig'i stavkasi 38 foizdan 9 foizgacha;
- soddalashtirilgan soliq tizimini qo'llovchi mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun yagona soliq to'lovi 13 foizdan 5 foizga (2012-yilda) tushirildi;
- jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining yuqori stavkasi 45 foizdan 22 foizga, minimal stavkasi 15 foizdan 9 foizga (2012-yilda) tushirildi;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun soliqqa tortish, soliq hamda moliyaviy hisobotlarni taqdim etish tizimi soddalashtirildi.

2003-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni⁸ qabul qilindi. Mazkur Farmonga asosan "o'rta korxonalar" tushunchasi bekor qilindi va 2004-yil 1-yanvardan boshlab quyidagilar kichik biznes subyektlari hisoblanadi:

- yakka tartibdagi tadbirkorlar;
- ishlab chiqarish tarmoqlarida band bo'lgan xodimlarning o'rtacha yillik soni 20 kishidan, xizmat ko'rsatish sohasi va boshqa ishlab chiqarishga aloqador bo'lmagan tarmoqlarda 10 kishidan, ulgurji, chakana savdo va umumiy ovqatlanish sohasida 5 kishidan oshmagan mikrofirmalar.

Quyidagi tarmoqlarda band bo'lgan xodimlarning o'rtacha yillik soni:

- yengil va oziq-ovqat sanoati hamda qurilish materiallari sanoatida – 200 kishidan;
- metallga ishlov berish va asbobsozlik, yog'ochni qayta ishlash hamda mebel sanoatida – 100 kishidan;
- mashinasozlik, metallurgiya, yoqilg'i-energetika va kimyo sanoati, qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlash, qurilish va boshqa sanoat-ishlab chiqarish sohalarida – 50 kishidan;
- fan, ilmiy xizmat ko'rsatish, transport, aloqa, xizmat ko'rsatish sohalarida (sug'urta kompaniyalaridan tashqari), savdo va umumiy ovqatlantirish hamda boshqa noishlab chiqarish sohalarida – 25 kishidan oshmagan kichik korxonalar.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yildagi Farmoniga⁹ asosan Mikrofirmalar va kichik korxonalar ta'lim muassasalari bitiruvchilari bilan mehnat shartnomalarini tuzganda, band bo'lgan xodimlarning o'rtacha yillik soni qonunchilikda belgilangan cheklangan me'yordan 20 foizgacha oshirish huquqi berildi (3 yilga). Bunda:

- Mikrofirmalar:

1. Ishlab chiqarish tarmog'ida 20 kishidan 24 kishiga;
2. Xizmat ko'rsatish sohasida 10 kishidan 12 kishiga;
3. Savdo va umumiy ovqatlanish sohasida 5 kishidan 6 kishiga;

- Kichik korxonalar: 1. Sanoat (tarmoqlar bo'yicha) 100 kishidan 120 kishiga;

2. Ishlab chiqarish va qishloq xo'jaligi tovarlarini qayta ishlash sohasida 50 kishidan 60 kishiga;
3. Xizmat ko'rsatish sohasida 25 kishidan 30 kishiga.

Kichik va o'rta biznes uchun global muammolardan biri soliqqa tortishdir. Muammo soliq qonunchiligidagi mavjud qarama-qarshiliklar va uning beqarorligi bilan bog'liq bo'lib, tarkibiy soliqlar davlat va mulk shakllariga, kichik biznes faoliyatining muayyan turiga beriladigan imtiyozlarga bevosita bog'liqdir. So'nggi yillarda O'zbekistonda kichik biznesning mamlakat va uning iqtisodiyotini rivojlantirish, "o'rta sinf"ni shakllantirish va mamlakatda ijtimoiy va siyosiy barqarorlikni o'rnatish uchun juda muhimligi haqida ko'p muhokamalarga olib keldi. So'nggi o'n yil ichida kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ko'plab farmonlar, qarorlar va qonunlar chiqarildi va qabul qilindi, ammo bu O'zbekiston Respublikasidagi tadbirkorlarning ahvolini bir qismigagina yaxshilandi va buning asosiy sababi biznes yanada tabaqalashtirib, ularga soliq imtiyozlarni samarli qo'llashga zaruriyat tug'ildi. Tanlangan mavzuning dolzarbligi kichik va o'rta biznesni rivojlantirish zarurligidadir, chunki O'zbekistonda iqtisodiyotning bozor munosabatlariga o'tishi bilan ushbu biznesni rivojlantirishda ko'plab muammolar paydo bo'la boshladi, ular ko'pincha tadbirkorlar, ayniqsa o'z biznesini boshlaganlar tomonidan uchraydi. Kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortishning iqtisodiy mohiyatini sinchkovlik bilan va har tomonlama o'rganishni taqozo etadi va ushbu soliq konsepsiyaning mohiyatini ochib berish uchun kichik va o'rta biznes subyektlarini soliqqa tortish mexanizmini soddalashtirishning barcha turlarini batafsil ko'rib chiqish kerak. So'nggi o'n yil ichida ko'plab mualliflarning ko'plab asarlarini tahlil qilib, ushbu mavzu oid yagona to'g'ri tahlillarni olib borilishiga hozirgacha erishilmagan degan xulosaga kelishimiz mumkin. Soliq ilmiy tadqiqotning asosiy obyekti hisoblanadi. Bu jamiyat va umuman davlatning huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy manfaatlarining butun mohiyatini anglatadi. Soliqqa tortish metodologiyasini o'rganish chuqur tahlil qilish va soliqlarning mohiyatini aniqlash uchun zarurdir. Boshqacha qilib aytganda, bilish usullari tizimini tahlil qilish kerak, bu esa o'z navbatida soddalashtirilgan soliqlar nazariyasi va amaliyotini bog'laydi.

8 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003 йил 30 августда ПФ-3305-сонли Фармони.

9 Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Таълим муассасаларининг битирувчиларини тadbirkorlik faoliyatiga jalb etish borasidagi qushimcha chora-tadbirlarni tugrsida"gi ПФ-4232-сонли Фармони

Hozirgi kunda kichik va o'rta biznesning holati mamlakatda ro'y berayotgan o'sishning muhim ko'rsatkichidir. Mamlakatimiz iqtisodiy va moliyaviy inqirozni hamda koronavirus pandemiyasini ham boshdan kechirdi, bu kichik biznes rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Hozirgi vaqtda iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida kichik va o'rta biznesni rivojlantirish muayyan hududlar uchun ham, umuman mamlakat uchun ham innovatsion ahamiyatga ega. "Yurtimizda ushbu kichik va o'rta biznes yo'nalishni qo'llab-quvvatlash va barcha zarur sharoitlarni yaratib berish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar natijasida kichik tadbirkorlik subyektlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi tobora ortib boryapti. Aniq raqamlarga to'xtaladigan bo'lsak, bu boradagi ko'rsatkich 1991-yilda atigi 1,5 foiz, 2000-yilda 31 foizni tashkil etgan edi. 2016-yilda mazkur sohaning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 64,9 foizga yetdi. Bu raqamlar yil sayin ortsa ortyaptiki, aslo, orqaga pastlayotgani yo'q. Xususan, o'z faoliyatini yo'lga qo'ygan tadbirkorlik subyektlari soni 2016-yildagi 210,6 ming birlikdan 2020-yilda 411,2 ming birlikka yetdi. Umumiy korxona va tashkilotlar tarkibida kichik tadbirkorlik subyektlarining ulushi 2020-yilda 86,5 foizga qadar o'sdi"¹⁰. "Rossiyada kichik va o'rta biznesning ulushi 22%, AQShda ulushi 50%, Xitoyda 60%"¹¹. Ushbu mamlakatlarda kichik biznesga yordam berish va ularni tashkil etish ustuvor vazifadir. O'zbekistonda ko'plab fuqarolar o'z bizneslarini ochish yoki boshlashga ikkilanadilar, chunki ular kelajakka ishonch hosil qila olmaydilar. "O'zbekiston 2023-yilgi iqtisodiy erkinlik indeksidagi o'rnini 8 pog'onaga yaxshiladi va 184 davlat orasida 109-o'rinni egalladi. Indeks 1995-yildan beri Heritage Foundation tomonidan The Wall Street Journal bilan hamkorlikda tuziladi. 2022-yilda mamlakat reytingda 117-o'rinda, 2021-yilda 108-o'rinda, 2020-yilda 114-o'rinda edi. O'tgan yilga nisbatan O'zbekistonda iqtisodiy erkinlik darajasi 0,8 punktga oshdi va 56,5 ko'rsatkichga yetdi (maksimal sifatida 100 ball qabul qilingan – bu biznes uchun ideal sharoitlarni bildiradi). Reytingda mamlakatning eng yaqin qo'shnilari Quvayt (108-o'rin) va Kambodja (110-o'rin) hisoblanadi. Indeksni tuzishda tadqiqotchilar mulk huquqi, sud samaradorligi, soliq yuki, tadbirkorlik erkinligi, mehnat bozori erkinligi, savdo va sarmoya kabi 12 omilni baholaydilar. Mamlakatlar iqtisodiyoti besh guruhga bo'lingan: erkin, barcha omillarni hisobga olish natijalariga ko'ra 80 dan 100 ballgacha, asosan erkin (70–79,9 ball), o'rtacha erkin (60–69,9), asosan erkin bo'lmagan (50–59,9) va repressiv (0–49,9)"¹².

"Mamlakatda o'tgan yilgi takliflar asosida biznes subyektlari mikro, kichik, o'rta va yirik toifalarga bo'lindi va ularning har biri bilan alohida yondashuvlar asosida ishlash tizimi yo'lga qo'yildi. Shuningdek, tuman va shaharlar ham 5 ta toifaga ajratildi, 60 ta tumanga alohida soliq, kredit va moliyaviy yordam rejimlari joriy qilindi. Natijada bu tumanlardagi tadbirkorlar o'tgan olti oyda qariyb 1 trillion so'mlik imtiyozlardan foydalandi. Buning hisobidan 20 ta tumandagi tadbirkorlarning daromadi o'tgan yilga nisbatan 1,5-2 barobar oshdi. Boshqacha aytganda, joriy yilning birinchi yarmida 7 trillion so'mdan 11,5 trillion so'mga ko'paygan"¹³.

XULOSA VA TAKLIFLAR.

Homiylik bilan bog'liq muammolar bo'yicha korxonalarning moliyaviy holatiga va tegishincha, ularning soliqlarni to'lashiga homiylikning ixtiyoriy-majburiy tizimi jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Barcha darajadagi hokimiyatlar va davlat organlari korxonalarga haqiqatda "homiylik solig'ini" yuklashadi, ushbu yordamni oluvchilar tomonidan ular har doim ham maqsadga muvofiq foydalanilmaydi. Shu munosabat bilan:

- homiylik mablag'lari soliq solish bazasidan chiqarib tashlanishi kerak emas;
- ham homiyda, ham oluvchida homiylik mablag'lari hisobi va hisoboti tizimini tashkil etish zarur (ushbu mablag'lar budjet mablag'lari sifatida hisoblanishi kerak). Soliq organlari tomonidan oluvchida homiylik mablag'laridan maqsadli foydalanilishi ustidan nazorat ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Davlat soliq qo'mitasi ma'lumotlari. www.soliq.uz.
2. Nesbit J. (2013) International economic relations. –M.: Dorchester, 419 p.
3. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (2020) - Toshkent: G'afur G'ulom nashriyot uyi.- 640 b.
4. Вишневский В.П. (2019) Экономические и регуляторные последствия цифровой революции в налогообложении. Вестник Томского государственного университета экономика. Научный журнал № 47. 9 стр.
5. Пугачев А.А., Парфенова Л.Б. Налоги в цифровой экономике и цифровые технологии в налогообложении: дилемма или диалектика. журнал: Философия хозяйства №: 4 (124) Стр. 197-206.
6. Смит А., (1992) "Исследования о природе и причинах богатства народов" т.2. Пер. с англ. – М.: – 612 с.
7. Токарев И.В., Манина М.П. (2015) Проблемы оценки экспортного потенциала предприятия // Научный клуб. URL: <http://www.sophus.at.ru>.

¹⁰ <https://yuz.uz/news/kichik-biznes-iqtisodiyotning-qon-tomiri>

¹¹ Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.gks.ru/> (дата обращения 24.04.2019).

¹² <https://www.gazeta.uz/uz/2023/03/07/index-of-economic-freedom/>

¹³ <https://president.uz/uz/lists/view/6561>

8. Развитие научных представлений о налогообложении: общие и частные теории налогов Текст научной статьи по специальности "Экономика и бизнес" Иванова Н.В. 2011 г.
9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М., 1935.
10. Подшивалова Д. Я. Налоговые разъяснения в контексте обеспечения правовой определенности в сфере налогообложения в РФ / Д. Я. Подшивалова // Юридическая наука. – 2021. – № 1. – С. 35–40.
11. Подшивалова Д. Я. Подход к правовой определенности в рамках налогово-правового регулирования в Канаде / Д. Я. Подшивалова // Финансовое право. – 2021. – № 3. – С. 37–41. – DOI: 10.18572/1813-1220-2021-3-37-41.
12. <https://www.worldwide-tax.com/taxrevenueadministrations.asp>
13. Ткачук И. К. Применение международных инструментов предупреждения налоговых споров в российских условиях / И. К. Ткачук // Право и государство: теория и практика. – 2021. – № 6(198). – С. 16–20. – DOI: 10.47643/1815-1337_2021_6_16.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

